

15. Берков П.Н. Русские книголюбы ... С. 242.

16. Галактионов И.Д. Художественный облик книги // Вестник литературы. Петроград, 1920; *Его же*. Искусство в книге // Там же. 1921. Подп.: Старый Типограф.

17. Дульский П.М. Книга и ее художественная внешность // Казанский библиофил. 1921. № 1. С. 28–43.

18. Берков П.Н. Русские книголюбы ... С. 250.

УДК 02:378.09:001.895

С.А. Паўлава, В.І. Саітава

Інавацыйныя падыходы да арганізацыі адукацыйнага працэсу падрыхтоўкі кадраў бібліятечна-інфармацыйнай сферы

У артыкуле аналізуюцца канцэптуальныя падыходы да арганізацыі адукацыйнага працэсу. Паказана ўзаемадзеянне суб'ектаў і аб'ектаў ў педагагічнай сістэме як аднаго з відаў інтэлектуальнай чалавечай дзейнасці. Аўтарамі раскрываецца інавацыйная кампетэнтнасць бібліятэкара, а таксама кіраўнічыя тэхналогіі як элементы сістэмы.

Ключавыя словы: кіраванне, адукацыйны працэс, педагагічная сістэма, дзейнасны падыход, прафесіяграфічны падыход, акмяяграфічны падыход, тэхналогіі.

С.А. Павлова, В.І. Саітова

Иновационные подходы к организации образовательного процесса подготовки кадров библиотечно-информационной сферы

В статье анализируются концептуальные подходы к организации образовательного процесса. Показано взаимодействие субъектов и объектов в педагогической системе как одного из видов интеллектуальной деятельности человека. Авторы раскрывают инновационную компетенцию библиотекаря, а также технологии управления как элементы системы.

Ключевые слова: управление, образовательный процесс, педагогическая система, деятельностный подход, профессиональный подход, акмеографический подход, технологии.

S.A. Pavlova, V.I. Saitova

Innovative approaches to the organization of the educational process of training of personnel of the library and information sphere

The article analyzes the conceptual approaches to the organization of the educational process. The interaction of subjects and objects in the pedagogical system as one of the types of intellectual human activity is disclosed. The authors reveal the innovative competence of a librarian-innovator and managerial technologies as an element of the system.

Keywords: management, educational process, pedagogical system, activity-based approach, profессиographical approach, acmeographical approach, technologies.

Развіццё падрыхтоўкі бібліятэчных спецыялістаў на сучасным этапе у значнай ступені вызначаецца яе ўключанасцю ў сістэму інавацыйнага працэсу. У педагагічнай літаратуры і практыцы ўсё больш узмацняецца імкненне асмысліць цэласны інавацыйны педагагічны працэс з пазіцый навукі кіравання, надаць яму строгі навукова-абгрунтаваны характар.

Важнымі складаючымі інавацыйнай сістэмы з'яўляюцца педагагічная і адукацыйная сістэмы як адзіны сацыяльны комплекс. У традыцыйнай педагогіцы пад педагагічнай сістэмай, як правіла, разумеюць вызначаную сукупнасць сродкаў, метадаў і працэсаў, неабходных для пабудовы арганізаванага мэтанакіраванага педагагічнага ўплыву на фарміраванне асобы з заданымі якасцямі. У педагагічную сістэму ўключаюцца такія элементы, як педагогі і студэнты, мэты адукацыйнага ўздзеяння, змест і працэсы адукацыйнай дзейнасці, а таксама тэхнічныя і арганізацыйныя формы гэтага працэса.

У сваю чаргу адукацыйная сістэма, на наш погляд, з'яўляецца асновай для пабудовы розных варыянтаў яе педагагічнага забеспячэння. Адукацыйная сістэма мае філасофскую аснову: уяўленне аб чалавеку, яго сутнасці і яго месцы ў свеце; уяўленне

аб свеце, светапаглядная карціна свету; уяўленне аб спосабе ўзаемадзеяння гэтых дзвух цэласных сістэм.

Педагагічная сістэма як аб'ект інавацыйнай дзейнасці – другая адносна адукацыйнай сістэмы, якая задае мэтанакіраванасць і адпаведныя каштоўнасныя асновы для інавацыйнай дзейнасці. Педагагічная сістэма як частка адукацыйных сістэм мае галоўную мэту навучанне, выхаванне і перадачу ведаў, а таксама фарміраванне кампетэнцый. Значыць, інавацыі не з'яўляюцца “проста так”, па суб'ектыўнаму жаданню педагогаў. Наадварот, яны ёсць толькі праяўленне іх творчасці, але ўяўляюць сабой вынік аб'ектыўных працэсаў развіцця педагагічнай або адукацыйнай сістэмы.

Навуковае кіраванне адукацыйным працэсам – гэта цэласная сістэма, якая ўключае шэраг падсістэм, якія вызначаным чынам узаемадзейнічаюць і развіваюцца адпаведна з іх заканамернасцямі і прагрэсіўнымі тэндэнцыямі. Вядучымі кампанентамі гэтай сістэмы выступаюць яе суб'екты і аб'екты. Узаемадзеянне суб'ектаў і аб'ектаў рэалізуюцца праз прамыя і зваротныя камунікацыйныя сувязі. Мэтавыя ўстаноўкі і задачы складаюць змест прамых сувязяў, а інфармацыя аб выніках узаемадзеяння суб'ектаў і аб'ектаў педагагічнага менеджменту паступае праз зваротныя сувязі. Без наяўнасці прамых і зваротных сувязяў кіруючая сістэма адукацыйнага працэсу не функцыяніруе.

У педагагічным працэсе ўзаемадзеянне суб'ектаў і аб'ектаў разглядаецца як адзін з відаў інтэлектуальнай чалавечай дзейнасці [1]. Тут прысутнічае найбольшы аб'ём даследча-аналітычнай працы, практычна адсутнічае фармальна механічнае выкананне якіх-небудзь значных функцый. На гэты істотны бок навуковага кіравання адукацыйным працэсам трэба звярнуць увагу па той прычыне, што цэласнасць адукацыі як сістэмы залежыць ад тых працэсаў, якія ў ёй адбываюцца. А кожны з іх (працэсаў, цыклаў) звязаны з дзейнасцю выкладчыкаў, груп студэнтаў, паводзіны якіх абумоўлены іх ведамі, інтарэсамі, патрэбнасцямі. Іншымі словамі, усе адукацыйныя працэсы, якія б яны ні былі, – прагрэсіўнымі або рэгрэсіўнымі, – у рэшце рэшт праяўляюцца праз дзейнасць людзей.

Сістэмна-дзейнасны падыход інтэгруе сістэмны падыход да арганізацыі адукацыйнага працэса і яго дзейнасную інтэрпрэтацыю, гэта значыць разуменне адукацыйнага працэсу як сукупнасці разнастайных узаемазвязаных і ўзаемаабумоўленых відаў дзейнасці пры ўдзеле ўсіх суб'ектаў. Суб'екты адукацыі

падзяляюцца на дзве асноўныя катэгорыі – суб’екты, якія арганізуюць і здзяйсняюць адукацыйны працэс (выкладчыкі, дапаможны персанал) і суб’екты, для якіх ён арганізуецца (студэнты), – можна сказаць, што сістэмна-арганізаваны адукацыйны працэс адпаведна дзеяснай канцэпцыі, уяўляе сабою «мэтадзейнасць» па кіраванню другой дзейнасцю – дзейнасцю студэнтаў, якая адпавядае іх жыццёвым інтарэсам і патрэбнасцям.

Інтэлектуальная дзейнасць суб’екта адукацыйнага працэса ў першую чаргу рэалізуецца праз сістэму навукова-метадычнай работы. Сучасная метадычная работа выкладчыкаў уяўляе сабой від педагогічнай кіраўнічай дзейнасці, якая забяспечвае адукацыйны працэс і заснавана на ўзаемадзеянні яе суб’ектаў у адукацыйнай, інавацыйнай і навуковай дзейнасці [2].

У ходзе рэалізацыі метадычнай работы ствараюцца навукова-метадычныя прадукты (праграмы, дапаможнікі, комплексы, вучэбныя матэрыялы), якія забяспечваюць педагогічную і кіраўнічую дзейнасць. Акрамя гэтага прынцыповай асаблівасцю метадычнай работы выкладчыка з’яўляецца адлюстраванне дзеяснай прыроды педагогічнай сістэмы: мэты і задачы адлюстроўваюць сутнасць першага сістэмаўтваральнага фактара, другім сістэмаўтваральным фактарам з’яўляецца камунікатыўны стыль узаемаадносін педагога і студэнтаў. Трэці фактар вызначаецца як змястоўна-арганізацыйны. Чацвёрты фактар – аналітыка-выніковы.

Веданне спецыфікі суб’ектаў і аб’ектаў мае важнае практычнае значэнне. Пры ўмове глыбокага вывучэння іх якасцяў і ўзаемасувязей, можна высвятліць залежнасці паміж аб’ектыўнымі ўмовамі і суб’ектыўнымі фактарамі, адказаць на пытанне: ад каго ў большай ступені залежыць у дадзеным канкрэтным выпадку поспех або няўдача справы – ад суб’екта або аб’ектыўных умоў. Усё гэта гаворыць аб тым, што неабходна пастаянна аналізаваць стан аб’екта і суб’екта кіраўнічага адукацыйнага працэса.

Інавацыйная кампетэнтнасць бібліятэкара-інаватара з’яўляецца інтэгратыўнай характарыстыкай, якая дазволіць судзіць аб узроўні падрыхтаванасці, сфарміраванасці інавацыйнай культуры ў студэнтаў. Яна забяспечвае ў канчатковым выніку чакаемыя вынікі прафесіяналізму ў гэтай вобласці. Для дасягнення адпаведнага ўзроўню неабходна стварыць мадэль інавацыйнай падрыхтоўкі студэнтаў. Найбольш адэкватным пры вырашэнні гэтай праблемы з’яўляецца акмеаграфічны падыход. Ён усходзіць да акмеялогіі

(С.А. Анісімаў, А.А. Бадалёў, Д.І. Вадзінскі, А.П. Сітнікаў). Акмеаграфічны падыход развівае дасягненні сучаснай прафесіяграфіі (Ю.К. Васільеў, Н.В. Кузьміна, І.О. Талызіна, А.І. Шчарбакоў), ліквідуе яе недахопы і дае магчымасць апісаць працу інаватара як цэласны феномен, які ўключае сукупнасць кампанентаў аб'ектыўнага і суб'ектыўнага характара.

Аналіз прафесіяграфічнага падыходу дазволіў высвятліць яго недахопы: разгляданне суб'екта як сродка прафесіі, абязлічаны аб'ект кіравання, ігнарыраванне розніцы паміж вучэбна-пазнавальнай дзейнасцю студэнтаў і будучай прафесійнай дзейнасцю, нізкі нарматыўны патэнцыял кваліфікацыйных характарыстык. Прафесіяграфія высвятляе асаблівасці ўзаемадзеяння спецыялістаў у працэсе прафесійнай дзейнасці з прадметамі, сродкамі і прадуктамі працы, з навакольным асяроддзем і іншымі з'явамі, якія суправаджаюць гэту дзейнасць. Акмеаграфія побач з гэтым арыентуе падрыхтоўку спецыяліста на магчымае дасягненне ім асабовых прафесіянальных вяршынь у выбранай дзейнасці. Акмеаграфічны падыход ставіць у цэнтры сваёй увагі суб'екта і прадугледжвае ўсебаковае садзейнічанне ў знаходжанні і дасягненні суб'ектам аптымальнага спосабу арганізацыі і мэтанакіраванага функцыянавання як суб'екта працы, якая выконваецца ў межах жыццёвай стратэгіі.

Акмеаграфічны падыход найбольш адэкватна канкрэтызуе ідэі культурна-праксіялагічнай канцэпцыі, якая прадугледжвае развіццё і самаразвіццё асобы студэнтаў як суб'ектаў інавацыйнай дзейнасці, інавацыйнай культуры. Дастаткова поўна рэалізацыя акмеаграфічнага падыходу паказана ў навукова-метадычным выданні І.І. Цыркуна і Е.І. Карповіч [3].

У навуковым кіраванні інавацыйным працэсам істотнае месца займае такі кампанент як тэхналогіі. Гэты элемент сістэмы адказвае на пытанне «што рабіць»? Усім вядома ісціна, што асоба характарызуецца не толькі тым, што яна робіць, але і тым, як яна гэта робіць, якімі спосабамі, прыёмам і карыстаецца. Кіраўнічыя тэхналогіі ў адукацыі – гэта прадуманыя сістэмы навукова абгрунтаваных дзеянняў і ўзаемадзеянняў суб'ектаў і аб'ектаў, якія дазваляюць дасягнуць пастаўленых мэтаў з найменшымі затратамі матэрыяльных рэсурсаў. У аснове кіраўнічых тэхналогій ляжыць інтэлектуальная дзейнасць, у іх рэалізуюцца інтэлектуальныя якасці менеджэра, раскрываюцца яго творчыя таленты.

Тэхналогія як асобага роду галіна ведаў адыгрывае ролю ланцужка, які звязвае навуку як тэарэтычную сістэму і сацыяльную практыку. Яна дае магчымасць выкладчыку як кіраўніку педагагічнага працэса расчляніць розныя складаныя праблемы на больш простыя, рэгламентаваць і апісаць іх, надаць ім абавязковы характар, што дапамагае выкладчыку дасягнуць высокіх вынікаў у кіраванні.

Навукоўцы ў вобласці адукацыі прапануюць розныя класіфікацыі і тыпалогіі адукацыйных тэхналогій. У падрыхтоўцы спецыялістаў бібліятэчна-інфармацыйнай сферы найбольш актуальнымі і значнымі з'яўляюцца наступныя іх формы: тэхналогіі на аснове гуманізацыі і дэмакратызацыі педагагічных адносін (педагогіка супрацоўніцтва); тэхналогіі на аснове актывізацыі і інтэнсіфікацыі дзейнасці студэнтаў (гульнівыя тэхналогіі, праблемна-арыентаванае навучанне); тэхналогіі на аснове эфектыўнасці арганізацыі працэса навучання і кіравання ім (праграмаванае навучанне, групавыя і калектыўныя яго спосабы, узаеманавучанне; інфармацыйныя і тэлекамунікацыйныя тэхналогіі, тэхналогіі інтэрактыўнага навучання).

У той жа час уяўляецца мэтазгодным вылучыць тэхналогію інтэрактыўнага навучання, якую ў большай ступені можна лічыць інавацыйным педагагічным сродкам. Дастаткова поўна гэта тэхналогія і метадка знайшла абгрунтаванне ў рабоце С.С. Кашлева, дзе сутнасць тэхналогіі інтэрактыўнага навучання ён вызначае як сукупнасць спосабаў мэтанакіраванага ўзмоцненага міжсуб'ектнага ўзаемадзеяння педагога і навучэнца, паслядоўная рэалізацыя якога стварае аптымальныя ўмовы для іх развіцця [4].

Пры рэалізацыі інтэрактыўных метадаў дамініруе, у адрозненне ад тлумачальна-ілюстратыўных метадаў, не дзейнасць выкладчыка, а дзейнасць студэнта. Выкладчык ў інтэрактыўным метадзе не з'яўляецца транслятарам гатовай інфармацыі, а арганізуе самастойную пазнавальную дзейнасць студэнта па прадудцыраванню ведаў аб навакольнай рэчаіснасці, стымулюе да пошуку, даследаванню з'яў і працэсаў, самастойнаму рашэнню праблем. Выкладчык выступае як крыніца інфармацыі. Яго функцыя – стварэнне ўмоў для праяўлення студэнтамі актыўнасці, ініцыятывы ў пазнавальнай дзейнасці. Вядучая роля выкладчыка ў інтэрактыўных метадах дапамагчы ў арганізацыі мыслядзейнасці, сэнсатворчасці, рэфлексіўнай дзейнасці студэнтаў.

Засваенне студэнтамі змястоўнай нападўняльнасці выкладаемых спецыяльных дысцыплін здзяйсняецца праз разнастайныя формы навучання. У пошуку і апрабаванні іх кафедра інфармацыйна-аналітычнай дзейнасці лічыць найбольш эфектыўным выкарыстанне тэхналогій праектнага навучання, якія дастаткова поўна былі адлюстраваны ў педагагічнай літаратуры.

Неабходна адзначыць, што адукацыйны працэс – гэта цэласная педагагічная сістэма. Кіраванне ім таксама патрабуе сістэмнага падыходу. Назіранне, аналіз і ацэнка эфектыўнасці рэальнага адукацыйнага працэса з пазіцыі сістэмна-дзейнаснага падыходу – важная ўмова рэалізацыі навуковага падыходу як у тэорыі, так і ў практыцы педагагічнага менеджменту.

1. *Украинец П.П.* Социология менеджмента. Основы теории и искусство практики. Минск : ФУ Аинформ, 2010. С. 73–107.

2. *Головизин А.В.* Управление инновациями и инновационной деятельностью в вузах, основные проблемы и задачи развития // Российское предпринимательство. 2007. № 4. С. 8–11.

3. *Цыркун И.И., Карпович Е.И.* Инновационное образование педагога: на пути к профессиональному творчеству : учеб.-метод. пособие. 2-е изд. Минск : БГПУ, 2011. 311 с.

4. *Кашлев С.С.* Интерактивные методы обучения : учеб.-метод. пособие. Минск : ТетраСистемс, 2011. С. 24.

УДК 001.32(571.1/.5):655.4/.5"1958/..."

А.М. Панченко

Периодизация научного книгоиздания в Сибирском отделении Российской академии наук

В статье впервые представлена периодизация научного книгоиздания в Сибирском отделении наук за период его существования с 1958 г. по настоящее время. Даны основные характеристики каждого периода, раскрыто их содержание и выявлены их особенности. Прослежено структурное формирование издательско-полиграфического комплекса для научного книгоиздания в Сибирском отделении наук.